

Kristusov učenec pred zahtevo po večji pravičnosti (Mt 5,20)

Kajti povem vam: Če vaša pravičnost ne bo večja kakor pravičnost pismoukov in farizejev, nikakor ne pridete v nebeško kraljestvo (Mt 5, 20).

Pravičnost je ena od osrednjih tem, s katerimi apostol Matej podaja Jezusov nauk.¹ Njeno osrednje mesto je v poglavjih 5-7, ki jih izročilo imenuje Govor na gori (GG). Statistika besede *pravičnost* (gr. *dikaíosýne*) v Novi zavezi nam pokaže, da ima Matej sedem od desetih pojavitev te besede v evangelijih in da je pet od teh pojavitev znotraj Mt 5-7. Zunaj GG sta tako samo dve pojavitvi v Matejevem evangeliju in tri v ostalih evangelijih. Tema dopolnjuje oznanilo nebeškega kraljestva. V pravičnosti so namreč zbrana vsa merila, ki nekoga usposabljaajo za vstop v nebeško kraljestvo. Kdor torej uresničuje besede, ki jih Jezus uči v GG, si postavlja trden temelj za življenje pri Bogu, kdor pa teh besed v svojem življenju ne upošteva, ga čaka neizogiben padec (prim. 7,24 sl). Jezusove besede 'Nikoli vas nisem poznal!', ki jih izreka proti koncu GG (prim. 7,23), so hudo opozorilo vsem, ki ga kličemo 'Gospod', da se ne bi prevzeli in zadremali v gotovosti, da imamo sedeže v nebeškem kraljestvu, ki so pod trajno rezervacijo. Obstaja torej stanje, v katerem človek sicer priznava Kristusa in njegovo oblast, toda njegovo srce ostaja zakrknjeno in ne dopušča, da bi se v njem razvila pravičnost. Tako slepi sam sebe in vara svoje bližnje. To nevarnost je Jezus razkril v svojem kritičnem odnosu do pismoukov in farizejev, ki predstavlja vstopno mesto, s pomočjo katerega je razodel svoje učenje o večji pravičnosti.²

Pravičnost Kristusovih učencev

Naloga Jezusa kot učitelja je, da svoje učence pouči o pravi poti, o doslednem in pravem razumevanju postave in njenih zapovedi, o pravem odnosu do Boga in do ljudi; vse to je zgoščeno v pojmu pravičnosti. Po Mateju je Jezus svojo učiteljsko vlogo začel s preroškim pozivom: "Spreobrnite se, kajti približalo se je nebeško kraljestvo" (4,17b). Nato pokliče prve učence, naj hodijo za njim (prim. 4,18 sl). Ti so prvi prišli k njemu, ko je sedel na gori in jih začel učiti (prim. 5,1-2). V skladu s klicem po spreobrnjenju je v Jezusovem učenju na gori razkrita vsebina tega spreobrnjenja, se pravi, k čemu naj se učenci spreobrnejo. Tako lahko med 4,17b in 5,20 odkrijemo precejšnjo podobnost. Prva vrstica govori o spreobrnjenju, druga o pravičnosti, prva o bližajočem se nebeškem kraljestvu, druga o vstopu v nebeško kraljestvo. Vrstici lahko beremo eno za drugo na naslednji način: *Spreobrnite se, kajti približalo se je nebeško kraljestvo. Toda, če vaša pravičnost ne bo večja ...* Iz takšnega vzporejanja lahko razberemo, da naj se učenci spreobrnejo k (večji) pravičnosti. Edino pravo spreobrnjenje – ali bolje – zadostno spreobrnjenje (za vstop v bližajoče se nebeško kraljestvo) je le tisto, katerega rezultat je pravičnost posameznika.

Jezus zahteva večjo pravičnost

Brez dvoma je 5,20 ena od ključnih vrstic Govora na gori. V vrstici je vsebovana zahteva po večji pravičnosti. Razlago tega koncepta lahko spremljamo praktično skozi ves GG. Na večjo pravičnost je najbolj osredotočen osrednji del, ki ga objema inkluzija *postava in preroki*

(5,17-7,12). 5,20 je del širšega programskega uvoda (5,18-20), ki se nasloni na izhodiščno vrstico (5,17). Odlomek z dopolnitvami postave (5,21-48) nam postreže z aplikacijo večje pravičnosti na staro izročilo. Osrednji odlomek z očenašem (6,1-18) svari pred zgolj zunanjim izkazovanjem pravičnosti, ki je osnovna zmeta 'nezadostne' pravičnosti, kakršno prakticirajo

pismouki in farizeji. Odlomek 6,19-7,12 je usmerjen k iskanju pravičnosti, kar potrjuje zahtevnost uresničevanja večje pravičnosti. Tudi odlomka zunaj velike inkluzije *postava in preroki* se nanašata na isti koncept. V odlomku z blagri je v ospredju preganjanje zaradi pravičnosti, kar se razlikuje od pravičnosti, ki zase išče častna mesta in prve sedeže (prim. 23,6).

Zadnji odlomek v GG (7,13-27) govori o lažnih prerokih, ki so ostali zunaj nebeškega kraljestva, torej niso zadostili zahtevi po večji pravičnosti, čeprav so mislili, da veljajo za pravične zaradi del, ki so jih opravljali (prim. 7,22). Večja pravičnost je torej koncept, kateremu je podrejena vsebina GG, zato je toliko bolj pomembna 5,20, v kateri je izražena zahteva po večji pravičnosti. Kako nas GG pripelje do te zahteve? Vse se odvija v programskem uvodu, ki smo ga že omenili (5,18-20). Vrstica 18 odstrani dvom in svečano potrdi veljavnost postave do konca časov. Postava je torej temelj, na katerem mora človek graditi svoj odnos do bližnjega, do Boga in do sveta na splošno. Kdor želi doseči pravičnost, mora izpolnjevati zapovedi postave. Toda ne samo izpolnjevati, ampak tudi pravilno razumeti to, kar izpolnjuje in uči izpolnjevati (prim. v. 19). Ta poudarek nas usmeri k v. 20, v kateri je izražena nezadostnost pravičnosti, kakor jo razumejo oziroma uresničujejo pismouki in farizeji. Za vstop v nebeško kraljestvo je potrebna večja pravičnost. Osnovni namen sklopa 5,18-20 je v tem, da nam posreduje dve dejstvi. Prvič: postava ostane in je veljavna do konca. Drugič: pravičnost, kot jo uresničujejo pismouki in farizeji, ne zadosti zapovedim postave. 5,17 v istem kontekstu deluje kot opozorilo, da ne bi zahteve po večji pravičnosti razumeli kot razveljavitev postave. Večja pravičnost bi potemtakem ukinjala avtoriteto postave in gradila na nečem povsem novem. Jezus pa trdi ravno nasprotno: večja pravičnost je (popolna) izpolnitev postave. Zahteva po večji pravičnosti nam tako daje povod, da si postavimo dve vprašanji, in sicer: 'V čem je napačnost gledanja pismoukov in farizejev na pravičnost?' ter 'Kakšna je vsebina (večje) pravičnosti, ki jo zahteva Jezus?'

Pravičnost pismoukov in farizejev

Glede besedne zveze *pismouki in farizeji* ni povsem jasno, koga ta izraz natančno ob-

sega. Gre namreč za dve različni kategoriji. Pismouki so bili poznavalci postave, ki so izhajali iz vseh družbenih slojev, med njimi so bili tudi (ali pa predvsem) farizeji. Le-ti so bili ena od judovskih ločin, ki si je prizadevala za temeljito poznavanje postave in je pospeševala njeno strogo izpolnjevanje. Najbrž je zveza uporabljena, da poudari na eni strani učiteljsko vlogo te skupine in njeno usposobljenost za razlago postave (pismouki), hkrati pa tudi njeno teženje k strogemu izpolnjevanju zapovedi iz postave in izročila (farizeji). Izraz označuje potemtakem tiste, ki so nastopali kot razlagalci postave, a so jo razlagali napačno.

Ko govorimo o pravičnosti pismoukov in farizejev, se moramo dobro zavedati dejstva, ki ga sporoča 5,20, da namreč njihova 'pravičnost' ni dovolj za vstop v nebeško kraljestvo. Potemtakem njihova 'pravičnost' ni prava pravičnost in je takšna samo po imenu, njena vrednost pa je nična pred nebeškim kraljestvom. Sebe imajo za zgled pravičnosti in radi imajo, da jim ljudje pravijo 'rabbi', kar pomeni učitelj, izvorno pa izraz izhaja iz besed 'moj veliki' (prim. 23,7). Jezus v 5,19 jasno pove, da bo 'velik' imenovan samo tisti, ki bo izpolnjeval vso postavo in tako tudi učil ljudi. Ravno ta skladnost, namreč med učenjem in delovanjem, pa je tista, ki je izostala pri pismoukih in farizejih. Jezus svari pred tem nasprotjem, ko pravi: "Delajte vse in se držite vsega, kar vam rečejo, po njihovih delih pa se ne ravnajte; govorijo namreč, pa ne delajo" (23,3). Njihovo ravnanje se je sprevrglo v tej smeri, da so razne predpise postave samo množili in jih nalagali ljudem v izpolnjevanje, sami pa so temu sledili tako, da so množili zgolj neka zunanja znamenja, ki naj bi izpričevala njihovo pravičnost; zasedali so prve sedeže v shodnicah, napravljali so si širše molitvene jermene in podaljševali so si robове na obleki (prim. 23,5,6). Kje je vzrok za takšno ravnanje pismoukov in farizejev? Gotovo to vedenje ne izvira iz pristnega odnosa z Bogom, ampak je zgolj preračunljivost iz pohlepa po časti v tem življenju.

‘Izvirni greh’ njihovega gledanja na pravičnost je v tem, da jo vidijo bolj kot kvan- titeto, ne pa kot kvaliteto. Vso postav- so omejili na zapovedi in predpise in po koli- čini izpolnjenih zapovedi in predpisov so me- rili pravičnost posameznika. Če se pri tem pozabi na notranje razpoloženje človeka do Boga in bližnjih, potem hitro dobi moč skuš- njava, da se notranjost zanemari in se pou- darja samo tisto, kar je vidno na zunaj. Sli- kovit zunanji izraz takega početja je zgoraj omenjeno širjenje molitvenih jeremenov in podaljševanje robov na oblekah (prim. 23,5). Njihovo ravnanje je dobilo samo en namen: vsa svoja dela so opravljali zato, da bi jih ljud- je videli. S tem namenom se spopade Jezus v osrednjem delu GG (6,1-18), kjer graja iz- kazovanje pravičnosti pred ljudmi in usmerja svoje učence v odnos z Bogom na skrivnem.

Pravičnost, kakor jo predstavi Jezus v Govoru na gori

Jezus popravlja koncept pravičnosti. Gle- danje pismoukov in farizejev je napačno in zgreši namen postave, saj človeka zapre v le- galistično izpolnjevanje predpisov, namesto da bi ga odprlo k sodelovanju z Božjo milostjo. Tako bi lahko rekli, da pismouki in farizeji pri izpolnjevanju postave gledajo le na doseganje minimuma, ne stremijo pa po njenem mak- simumu. Kdor se pri uresničevanju pravičnosti usmeri k izpolnjevanju minimuma, se giblje po nevarnem robu, s katerega lahko kaj kmalu omahne pod zastavljen nivo. Bolj je osredo- točen na spodnjo mejo in ta ga tako vznemirja, da sploh ne dojema prostranstva, ki se nad njo odpira. Jezus je poskusil takšno mišljenje spre- obrniti v svojih dopolnitvah postave (5,21-48). Dopolnitve postave so izražene kot maksime. Minimum zapovedi ‘Ne ubijaj!’ je to, da nekdo ne vzame življenja svojemu bližnjemu, Jezus pa to zapoved drugače obravnava in razvije njen maksimum, ko v kontekst iste zapove- di vključi tudi jezo na bližnjega in žalitve (prim.

5,21-22). Minimum zapovedi ‘Ne prešuštvi!’ je to, da nekdo spolno ne občuje s partnerjem izven zakonske skupnosti, Jezus pa se ne omeji samo na telesna dejanja, ampak zaobseže mak- simum te zapovedi v dejanjih srca: “Kdor koli gleda žensko, da jo poželi, je v srcu že prešuš- tvoval z njo” (prim. 5,27-28). Podobno se do- gaja tudi v drugih Jezusovih dopolnitvah po- stave. Vrhunec pa le-te dosežejo v zadnji do- polnitvi, ki govori o ljubezni do bližnjega. Lo- gika minimuma narekuje, da svoje bližnje lju- bimo, sovražnike pa sovražimo (prim. 5,43 sl.), Jezus pa od svojih učencev zahteva maksimum: ljubiti tudi sovražnike in moliti za preganjalce. Zadnja maksima, ki jo Jezus izrazi v tem sklopu dopolnitev postave, zaobsega vse ostale: “Bo- dite torej popolni, kakor je popoln vaš nebeški Oče” (5,48). Jezus narekuje učencem uresni- čevanje popolne ljubezni.

Kako torej Jezus glede na 5,20 orientira naš pogled na pravičnost? Pokaže nam, kak- šna pravičnost ne sme biti. Nič pa je ne ome- juje navzgor, samo navzdol postavi omejitev. Dejansko se pod izrazom večja pravičnost skriva popolnoma drugačno pojmovanje pra- vičnosti, kot pa je tisto pri pismoukih in fa- rizejih. Večja pravičnost, ki jo Jezus zahte- va, torej ni neka zgolj kvantitativna prednost pred pismouki in farizeji v izpolnjevanju po- stave, ampak povsem druga kvaliteta, ki člo- veka ne omejuje na zadoščevanje minimuma zapovedi, ampak ga pritegne k maksimumu uresničevanja postave, ki se izraža kot popol- na ljubezen človeka do Boga in do bližnjih.

Jezus spodbuja k iskanju pravičnosti

Povsem jasno je, da se zdi za grešnega člo- veka prehod k popolni ljubezni prezahteven. Hitro ga lahko dojame kot korak, ki je zanj pre- velik in ga ni zmožen narediti. Toda Jezus ne postavlja tistega ‘več’ kot normo, ki bi jo morali vsi doseči, ampak kot smer, v kateri je potrebno delovati, da bi prišli do cilja – nebeškega kra-

ljestva. Svojo pravičnost morajo učenci izgrajevati, da bi nazadnje dosegli popolno ljubezen. V prisposobi hoje za Kristusom je torej spreobrnjenje k pravičnosti prvi korak, ki ga posameznik naredi za svojim Učiteljem, pot do popolne ljubezni pa je dosti daljša in je nihče ne more premeriti z enim samim korakom. Zato Jezus svoje učence spodbuja k iskanju pravičnosti. V 5,20 jim da smerokaz, ki kaže proč

od ravnanja pismoukov in farizejev; njihova pravičnost mora torej biti drugačna. Kam je po temtatem obrnjen ta smerokaz? Odgovor najdemo v 6,33: "Iščite najprej Božje kraljestvo in njegovo pravičnost in vse to vam bo navrženo". Božja pravičnost v tem kontekstu se ne nanaša toliko na njegovo eshatološko sodniško vlogo v presojanju dobrega in zla, ampak bolj meri na popolnost, h kateri nas spodbuja 5,48. Pra-

vičnost Boga je maksima, je cilj, h kateremu nas spodbuja Jezus.

Ključna pri uresničevanju pravičnosti je naslonitev na Božjo pomoč. Popolno ljubezen lahko iščemo le pri Bogu, ne moremo je najti zgolj v lastnih prizadevanjih. Vse dokler se človek naslanja le na svoje moči, se mu dogaja, da zaide s prave poti. Jezus v GG s številnimi izreki spodbuja učence, naj svoje izgrajevanje pravičnosti naslonijo na Boga Očeta, ki daje dobre darove tistim, ki ga prosi (prim. 7,11; 6,8.32).

Pogoj za vstop v nebeško kraljestvo

Kaj nam pojmovanje pravičnosti, kot smo ga srečali v 5,20 in celotnem GG, pove o nebeškem kraljestvu? Kot smo videli, 5,20 jasno začrta mejo nebeškega kraljestva: tisti, katerih pravičnost ne bo večja od tiste, ki jo izkazujejo pismouki in farizeji, nikakor ne pridejo v nebeško kraljestvo. Večja pravičnost je tako izražena kot pogoj za vstop v nebeško kraljestvo. Vendar je pravičnost sama veliko več kot zgolj pogoj, saj pomeni način, kako nekdo živi svoj odnos do Boga in do bližnjih. Na tej točki bi ponovno lahko zašli v merjenje pravičnosti, kot smo ga prepoznali pri pismoukih in farizejih, in bi predpostavljali, da je za vstop v nebeško kraljestvo potrebna določena količina dobrih del, neka kvantitativna norma izpolnjevanja zapovedi in predpisov, pozabili pa bi na notranjo naravnost človeka do Boga in do bližnjega. Zaradi zmotnih predstav o pravičnosti je mogoče bolje, če namesto o pogoju za vstop, govorimo o pogoju za *bivanje* v nebeškem kraljestvu. Pravičnost, v kolikor jo razumemo kot uresničitev popolne ljubezni, dejansko predstavlja temelj nebeškega kraljestva in brez nje nihče ne more biti deležen tega občestva.

Sklep

Zato Jezus v uvodnem delu GG blagruje vse, ki uresničujejo pravičnost v usmiljenju,

v čistosti srca, v delu za mir, blagruje vse, ki hrepenijo po pravičnosti, in predvsem tudi tiste, ki so zaradi pravičnosti preganjani (prim. 5,3 sl). Večja pravičnost, kot jo pri naša GG, namreč presega miselnost tega sveta in zato izzove nasprotovanje. Naš cilj je pravzaprav le to, da se usposobimo za večno bivanje z Bogom v nebesih, da se preko Kristusove odrešenjske dejavnosti vrnemo v območje milosti, tudi za ceno preganjanj. Človeka, ki je v tem pogledu pripravljen, lahko imenujemo pravični. Pravičnost je predvsem pristen odnos z Bogom, usklajenost človekovega delovanja z Božjo voljo (prim. 7,21). Jezusova zahteva po večji pravičnosti v 5,20 želi torej predramiti človeka, da *postave* ne bi *izpolnjeval* kot kup predpisov in zapovedi, ampak da bi jo *živel* kot globoko povezanost z Bogom.

1. Prim. I. Dugandžić, *Nova pravednost*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1991; W. R. Herzog, *Jesus, Justice, and the Reign of God: A Ministry of Liberation*, Westminster, 1999; J. Krašovec, *Pravičnost v Svetem pismu in v evropski kulturi*, Celje, 1998, 168-178; G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchung zur Theologie des Matthäus*, FRLANT 82, Göttingen, 1971.
2. Pri analizi govora na gori in Matejevega evangelija sem se opiral predvsem na naslednje komentarje in razprave: D. C. Allison Jr., "The structure of the Sermon on the Mount", v: *Journal of Biblical Literature* 106 (1987), 423-445; isti, *The Sermon on the Mount, Inspiring the Moral Imagination*, New York, 1999; H. D. Betz, *The Sermon on the Mount: A Commentary on the Sermon on the Mount, including the Sermon on the Plain (Matthew 5:3-7:27 and Luke 6:20-49)*, Minneapolis, 1995; W. D. Davies in D. C. Allison Jr., *Matthew 1-7*, London, 2004; J. Gnllka, *Die Theologie des Neuen Testaments*, Freiburg, 1994, (prevod: I. Dugandžić, Teologija Novoga zavjeta, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1999); R. Guelich Robert A., *The Sermon on the Mount: A Foundation for Understanding*, Waco TX 1982; R. H. Gundry, *Matthew: A Commentary on His Book for a Mixed Church under Persecution*, Grand Rapids, 1992; U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus I-IV*, Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament, Neukirchen-Vulyn, 1985-2002.